Ալեքսանդր Շիրվանզադե

Նամուս

8

էրի հա չի, Սանամ խանըմ, մի՛ նեղանալ, դե Բարխուդարն ալ մարդ ա, ախըր չի ասիլյու, քի «հը՛, առա՛, վիզովդ ամ քիցիմ աղջկանս, տա՛ր»: Մին քիչ նազը-բազ կանի ալի, բաս հի՞նչ: Ամա դու արխային իլիր . ես թանը քութահ ամ արալ: Դյու հանց ասօր նշանի մատանիքը հազիր արա, մին ալ տղիդ գիր գրի, որ շուտով կյա, ալ չյետանա: Գիրի՛ր էէ, որ չյետանա, ասիր «իրեսդ

թրջած ա, եկ իստեղ վեր արա»: Ամա լավ կանես, Սանամ:

արդեն վաղուց քնած էին: Փողոցներում տիրում էր լռություն,

որ ընդհատվում էր գիշերային պահապանների քնաթաթախ ձայներով: Այդ Ժամանակ քաղաքի կենտրոնում գտնվող գինետներից մեկում հավաքված էր երիտասարդական մի խումբ: Սրանք, թվով մինչև ութ հոգի, մի կիսամաշ և կեղտոտ սեղանի շուրջը նստած «քեֆ էին անում», այսինքն արաղ ու գինի էին խմում և խորոված ուտում: Տիրում էր մի այնպիսի խառնաշփոթ և խլացուցիչ աղմուկ, որ, կարծես, այստեղ մի ահագին բազմություն կար: Մեկը, բուխարու գդակը բերանին պահած, երգում էր ինչ-որ պարսկական երգ: Մյուսը երկու ձեռներով խփում էր սեղանին և բերանով շվացնում, իբրև թե երգեցողի հետ ներդաշնակություն պահելով: Երրորդը կարմրած դեմքով, վառված աչքերով, գինով լի բաժակը ձեռին, ոտքի կանգնած, գոռում էր ինչքան ձայնում ուժ կար, ինչ-որ «կենաց» առաջարկելով: Մի ուրիշը տաքացած վիճաբանում էր յուր մոտը նստած ընկերոջ հետ այնպիսի ձայնով, որ, կարծես, խոսակիցը կես վերստ հեռու

լիներ:

Այս բոլոր խառնաշփոթ, անճոռնի և այլանդակ ձայները միանալով ծխախոտի և խորոված՝ թանձր ծխով և ըմպելիքների շոգով տոգորված խոնավ մթնոլորտի մեջ, անախորժ ազդեցություն էին անում մարդու վրա: Իսկ միջահասակ, հաստափոր, աչքերը ճարպ կոխած գինեվաճառը մի առանձին զորություն էր տալիս այդ աղմուկին: Կեղտոտ գոգնոցը փորին կապած, նա գինետան մի անկյունում խորոված՝ շամփուրները պտտեցնում էր ճզվըզող կրակի վրա և հաստ ու խռպոտ ձայնով անդադար գոռում . «փահ, փա՛հ, ի՛նչ քյաբաբ ա, քեֆ արեք, մեռնեմ ձեզ պես ջահի՛լների դամաղին, հափ-հափ, ադա, հուռռա՜: Եվ գինեվաճառի զորեղ ձայնը, սրընթաց անցնելով գինետան կամարաձև առաստաղի տակով, ճնշում էր մյուս ձայները:

Այս ընդհանուր խառնաշփոթությանը չէր մասնակցում միայն մի երիտասարդ: Նա արմունկները սեղանի մի անկյունին հենած, գլուխը ձեռների ափերի մեջ դրած, անշարժ նստած էր: Գինետունը լուսավորվում էր առաստաղից քարշ արած մի կանթեղով, որ

ծածկված էր հարյուրավոր ճանճերով: Կանթեղի դեղնագույն լույսը, հազիվ թափանցելով թանձր մթնոլորտը, երիտասարդի կռների

արանքով ընկել էր նրա նիհար և դեղնած դեմքի վրա: Նա աչքերը սեղանին հառած՝ ինչ-որ մտածողության մեջ էր: Ընկերների աղմուկը, կարծես, նրա ականջներին չէր հասնում:

Ադա, Ենգիբար, մի բաժակ գինի թափիր էդ նամարդի գլխին, ինչու է մռափրվում, էս գիշեր մեր քեֆը նա հարամ արավ, գոռաց բեղերը ոլորած մի երիտասարդ, դառնալով դեպի մի ուրիշը:

Բացվի՛ր, ադա, Սեյրան, բացվիր բահարվա վարդի պես, իսկի ֆիքր մի՛ անիլ, հորես նրանք կգան, մի քիչ կոնծիր, որ սիրտդ պնդանա, ասելով դարձավ Ենգիբարը Սեյրանին և, բռնելով նրա գլխի մազերից, գլուխը վեր բարձրացրեց:

Մի բաժակ գինի, մեծը, մեծը ածեցե՛ք, տվե՛ք Սեյրանին, ես, ինչպես թամադա, հրամայում եմ, շարունակեց սրած բեղերով երիտասարդը, ինքն ևս յուր բաժակը նորից լցնելով:

Քանի մի վայրկյանում Սեյրանի առջև շարվեցին գինով լի մի քանի բաժակներ: Սեյրանը մտիկ տվավ նրանց և գլուխը շուռ տվեց:

Խմի՛ր, ասում եմ, թե չէ գլխիդ ածել կտամ, հրամայեց թամադան:

Չեմ ուզում, մրմնջաց Սեյրանը, բաժակները իրանից հեռու գնելով:

Ինչո՞ւ:

Սիրտս խառնում է, պատասխանեց նա թույլ ձայնով:

Դատարկիր, ասում եմ, թե չէ ձեռքիցս չես պրծնիլ, հը՛մ:

Սեյրանը մի բաժակ դատարկեց:

Աթանց, քամի՛ր, բաժակդ էլ թարս պարանի՛ր, ա՛յ ջան: Դա իմ կենացը, դե մինն էլ վե՛րցրու, ասում եմ քեզ, կուժը գլխիդ եկավ հա՛ա:

Սեյրանը երկրորդ բաժակը դատարկեց:

Հա, էդպես, այ ղոչաղ Սեյրան, տղամարդ ես, տղամարդ, հափ հափ, հուռռա՛:

Սեյրանը, բաժակները զզվանքով մի կողմ դնելով, դարձյալ գլուխը

թեքեց կրծքին:
Նրա կարմրած աչքերի արագությամբ խաղացող բիբերից,

ծռմռվող շրթունքներից, կակազող լեզվից երևում էր, որ գլուխը խիստ տաքացած է: Պակաս չէին հարբած և մյուսները: Բայց դրանք դեռ մեծ հաճությամբ շարունակում էին բաժակները դատարկել, այն ինչ՝ Սեյրանը վերջին բաժակը խմեց այնպիսի տհաճությամբ, յուր դեմքն այնպես թթվացրեց, որ, կարծես, քինաքինա էր խմում:

Աղմուկը քանի գնում այնքան զորեղանում էր: Ամենաչնչին պատճառներից սկսվում էին տաք վիճաբանություններ: Թամադան անդադար կենացներ էր առաջարկում և, միևնույն ժամանակ, աշխատում էր հանգստացնել վիճաբանողներին: Բայց ոչ ոք ուշադրություն չէր դարձնում նրա վրա, ամեն մեկը յուր ձայնն էր լսում և յուր համար խոսում: Գինե տան դռները հանկարծ բացվեցին, և ներս մտավ մի բարձրահասակ երիտասարդ, որ բռնած էր աջ ձեռում մի երկայն փայտ: Նա գլխին դրած էր ձմերուկաձև, կարմրագույն մորթյա գդակ, որի ծայրը հասնում էր նրա փոքրիկ և խորամանկ աչքերին:

Շուտ արեցե՛ք, ադա՛, ներս մտավ թե չէ գոչեց երիտասարդը շնչասպառ ձայնով:

Դուրս եկա՞ն, հարցրին գրեթե միաբերան բոլոր հանդիսականները:

Հա՛, հա՛, փետներդ վերցրեք, պատասխանեց երիտասարդը, ձեռի փայտը անհամբերությամբ զարկելով գինետան հատակին:

Մի րոպե տիրեց լռություն: Ամենքը տարակուսությամբ նայում էին իրարու երեսին:

Սեյրանն արագությամբ վեր թռավ տեղից և, շուռ ու մուռ գալով, սրան ու նրան դիպչելով, դիմեց դեպի դռները: Լրաբեր երիտասարդը վազեց դռների առաջ, ձեռները աջ ու ձախ տարածեց և, կուրծքը դուրս ցցելով, կտրեց նրա ճանապարհը:

Կանգնի՛ր:

Հեռո՛ւ, բացակաչնեց Սեյրանը, երկու ձեռներով հրելով երիտասարդի

կրծքին:
Քաղաքի կենտրոնում գտնվող «հին ժամ» անվանված եկեղեցուց

քիչ հեռու, փողոցի ծայրում երևցավ մի զորեղ լույս, լսվեցին զուռնայի և նաղարայի (թմբուկ) խլացուցիչ ձայներ: Այս լույսի և երաժշտության հետ միասին դիմում էր առաջ կանանց, տղամարդկանց և մանուկների մի բավական մեծ խումբ: Ժամանակ-ժամանակ զուռնայի ձայնը խլանում էր բարձրաձայն կրկնվող

ուրախ բացականչումներով, շվոցներով և ծափահարությունով: Խումբն ընթանում էր առաջ ծանր և հանդիսավոր քայլերով:

Սուսանի հարսանիքի հանդեսն էր: Նորահարսը ոտից ցգլուխ փաթաթված էր մետաքսյա խայտաճամուկ չարշովի մեջ: Նրա երեսն ամբողջապես ծածկված էր թանձր քողով, տեղական սովորության համեմատ: Մոտ քսան ու հինգ տարեկան մի միջահասակ երիտասարդ գալիս էր նրա ձախ կողմով: Նա հագնված էր ո՛չ եվրոպական և ոչ ասիական եղանակով կամ պարզ ասած, նրա իրանն ասիացի էր, իսկ ոտներն ու գլուխը եվրոպացի: Մոխրագույն ատլասյա նորակար արխալուղ, ոսկյա բարակ գոտի, նուրբ սևագույն մահուդից կարած վենգերկա, մեծ ֆուրաշկա, նեղ անդրավարտիք և ճոճռան կոշիկներ, այս էր նրա հագուստը: Նրա լայն թիկունքից, բարձր և բավական դուրս ցցված կրծքից հաստոսկոր երեսից, սուր այտերից, ամուր բազուկներից երևում էր ֆիզիկական ուժ և առողջություն: Իսկ արեգակի տաքությունից նրա այրված թուխ դեմքը, հաստ և քիչ տափակ քիթը, խորը խորշերի մեջ թաքնված մեխակագույն բոլորակ աչքերը և խոշոր սև ունքերը մի քիչ անախորժ և օտարոտի տպավորություն էին անում մարդու վրա: Նրա երեսը մաքուր սափրված էր, նորաբույս, բարակ սևագույն բեղերը խնամքով սրած: Առհասարակ տխուր, դաժան մարդու բավական տգեղ մի կերպարանք էր:

Սանամի որդի Ռուստամն էր, Սուսանի նշանածը: Երկար չենք պատմիլ, թե՛ ինչպես գլուխ եկավ Սուսանի և Ռուստամի նշանվելը և, վերջապես, հարսանիքը: Միայն այսքանը հարկավոր է ասել, որ այս բանում գլխավոր դեր կատարողը դարձյալ «զարանգիզի» Շըպպանիկն էր:

Կիսով չափ համոզելով Սանամին, որ սա յուր որդու համար

Սուսանին ուզի, Շըպպանիկը հենց նույն օրից սկսեց գործ դնել
բոլոր յուր հնարները, որպեսզի բանն անհապաղ վերջացնե: Նախ

և առաջ նա գնաց Սանամի ազգականների և բարեկամների,
«Թուխիկ-Մուխիկի» մոտ, որ ամենքի առաջ Սուսանին արդարացնի: Թեև Բարխուդարը նրան չէր խնդրել, որ այդքան աշխատի յուր աղջկա մասին և միայն կիսաբերան մի թեթև ակնարկություն էր արել, սակայն այսքանն էլ հերիք

էր Շըպպանիկին: Նա շատ էր լսել, ինքն էլ անձամբ փոքր ինչ ծանոթ էր Բարխուդարի բնավորությանը և գիտեր, թե ինչ նշանակություն ունի մի թեթև ակնարկ Բարխուդարի պես մարդու կողմից: Այս պատճառով Շըպպանիկը հանգստություն չուներ, ամբողջ երեք շաբաթ այստեղ ոը այնտեղ, սրա ու նրա մոտ վազեց, գործ դրեց ամբողջ խորամանկությունը, սպառեց բոլոր հնարագիտությունը, լեզվի բոլոր ուժերը, մինչև որ բանը հաջողացրեց: Մի քանի կողմնակի հանգամանքներ ևս քիչ չնպաստեցին Շըպպանիկին: Բանն այն է, որ այդ ժամանակները Շամախի եկել էր մի օտարաքաղաքացի երիտասարդ վաճառական: Հայտնի չէր ինչպես, Շըպպանիկի գլուխը մտել էր, որ իբր այդ երիտասարդը եկել է «Շամախու գյոզալներան մինին ղափմիշ» անելու, այսինքն պսակվելու նպատակով և փնտրում է մի գեղեցիկ ու խելոք աղջիկ: Շըպպանիկը մի օր ձեռները հինայով ներկեց, մազերը կարգին սանրեց, երեսը Ղազանի սապոնով լվացավ, սնդուկից դուրս բերեց նոր շալը, ձգեց գլխին ու, հայդա, երիտասարդի մոտ:

Նա ծանոթացավ վերջինի հետ, մի քանի բաժակ թեյ խմեց նրա մոտ, զննեց, քննեց, հարց ու փորձ արավ նրան, թե ո՞վ է, ինչ տեղացի է, ինչ գործի է, որքան կարողություն ունի և այլն: Բանից երևեցավ, որ երիտասարդը գանձակեցի է, պարապում է մետաքսի առևտուրով և բավական կարողություն ունի: Թե նա Շամախի է եկել առևտրական գործերով և ոչ թե պսակվելու, թե ինքն արդեն պսակված է և երբեք մտադրության չի ունեցել երկրորդ կին ունենալու, «չունքի առաջին կնիկը կռիվ կանի, համ էլ, դեհ, հայ քրիստոնյայի օրենքով մի մարդ երկու կնիկ չի կարող պահել» և այլն, և այլն:

Տեղեկանալով այս բոլոր մանրամասնություններին, Շըպպանիկը

քիթը քաշ, «քյոռ ու փոշման» դուրս եկավ երիտասարդի մոտից,
բայց առ ժամանակ վճռեց ոչ մի մարդու չհայտնել, թե ինքը

սխալված է եղել: Նա նպատակ ուներ: Անմիջապես Շըպպանիկը վազեց Սանամի գլխին և սուտ-սուտ, շունչը փորը գցելով, հաղորդեց նրան: «Ա կնիկ, հանց աս սահաթին ան գենջեցի տղի մոտան ամ գամ: Փող, դովլաթ, սելի պես: Ինքն ալ մի գյոզալ ա, մին գյոզալ ա, մի բոյ բուսաթ ունի, քիիի որ դյու ալ, պառավ տեղովդ, տեսնես քեֆդ կգա, կսիրահարվես: Ինձի թափշուր արավ, որ

մին լավ աղջիկ ճարեմ նրա համար: Հիթսուն դանա զրնգալի նիկոլայներ խոստացավ ինձ: Ես նրա մոտ Գյուլնազի աղջկան թարիֆ արի, խեղճ մարդու բերանը բաց մնաց, ասեց . «հենց նա ինքն ա իմ ուզած աղջիկը»: Հիմի, ա կնիկ, ալ ինձ խոսացնել չի իլիլ, ասիր, տեսնամ, ազյամ ուղում ես տղիդ հետի Սուսանին ուզիր, ազյամ չես ուզում - ալ ան մարդու աղջկան բանդուվանի մի քիցիլ, թող քինամ ան տղի հետի քյութահ անամ, բանը քինա»:

Սանամը Շըպպանիկի խոսքերին հավատաց և մի օր ժամանակ խնդրեց, որ մտածի: Մյուս օրը Շըպպանիկը կրկին ներկայացավ նրան, և այս անգամ Սանամը վճռողաբար ասաց, որ ցանկանում է Սուսանին ուզել: Շըպպանիկը ոտք ու ձեռք ընկավ, երկու օրում նշանդրեքը գլուխ բերեց: Սանամը հեռագրել տվավ, Ռուստամը երկու շաբաթից հետո հասավ Շամախի, և ահա արդեն նրա հարսանիքն էր այդ գիշեր կատարվում:

Սուսանի մյուս կողմով գալիս էր կնքահայրը Ռուստամի վաճառական ընկերներից մեկը: Իսկ Ռուստամի կողքով գալիս էր Սմբատը, իբրև հարսեղբայր: Սրանց հետևից գալիս էին հանդիսականները, որոնց մեջ ամենից առաջ երևում էին Գյուլնազը և Սուսանի ընկերուհի Սուսամբարը:

Սուսամբարը Սուսանի համար ուղեցույցի դեր էր կատարում, որովհետև վերջինի երեսը ծածկված էր թանձր քողով. նա ոչինչ չէր տեսնում կամ հազիվ կարողանում էր նշմարել: «Ախչի, գլուխդ այս կողմը պահիր, ախչի, կռներդ ծռիր, մեջքդ դրստիր, ախչի, չարշովդ հավաքիր», քչփչում էր անդադար Սուսամբարը: Սուսանը հլու հնազանդությամբ կատարում էր նրա բոլոր պատվերները:

Սուսամբարը նորապսակի պարտականությունները անգիր գիտեր, որովհետև դեռ մի ամիս չկար, որ ինքն անցել էր այդ բովով:

Թե ով էր Սուսամբարի նշանածը և ինչպես էր պատահել, որ նա պսակվել էր այս մասին մանրամասն տեղեկություններ հայտնի էին: Միայն մի առավոտ Սուսանը լսեց յուր մորից, որ վերջապես Սուսամբարին նշանել են և երկու օրից հետո պսակելու են մի օտարքաղաքացի մարդու վրա: Անչափ ուրախացավ Սուսանը յուր ընկերուհու այդ անսպասելի բախտավորության վրա, բայց նույնը

չի կարելի ասել Սուսամբարի վերաբերմամբ: Երբ Սուսանը շտապեց շնորհավորելու Սուսամբարին, վերջինը, կրծքից մի խորը հառաչանք արձակելով, պատասխանեց . «ինչ պսակվել է, չգիտեմ, ծնողներս կոնիցս բռնել են ու անտեր շորի պես շպրտում են մի անծանոթ ու անհայտ տղի շլնքին»: Այսպես թե այնպես, Սուսամբարը նորահարս էր:

Հանդեսը ծռվեց դեպի այն փողոցը, ուր գտնվում էր Ռուստամի տունը: Խլացուցիչ զուռնան անընդհատ փչում էր: «Նաղարաչին» երկու բարակ, տաշած, սրածայր փայտերով անդադար խփում էր կոնատակին բռնած նաղարայի չորացած կաշիին, թնդացնելով մառախուղը: Հանկարծ հանդիսականների հետևից լսվեց մի ինչ որ գոռոց և միևնույն վայրկյանին ռումբի չափ մի քար թռավ հանդեսի մեջտեղը: Քարը դիպավ ջահ պահողի թևին, որի ձեռից ջահն իսկույն ընկավ և հանգավ:

Այդ անսպասելի դեպքը խառնաշփոթություն ձգեց հանդիսականների մեջ: Սկսվեց իրարանցում: Կանայք բարձրացրին ճիչ ու գոռոց, տղամարդիկ շվարվեցին: Ու անթափանցելի խավարի մեջ իրարու չտեսնելով, ոչ ոք չէր հասկանում, թե ինչ է կատարվում: Ամեն մեկը վախենալով մի որևէ հանկարծահաս վտանգից, պաշտպանողական դիրք բռնեց: Ընդհանուր խառնաշփոթության մեջ մանավանդ շփոթվել էին նորապսակները, Սմբատը, Սուսամբարն ու Գյուլնազը:

Աղմուկը շարունակվում էր, լսվում էին սպառնալի խոսքեր, անվայել հիշոցներ, և ոչ ոք չգիտեր ո՛վ է հայհոյողը և ում դեմ: Որոշվում էին մրայն մի երիտասարդի անկապ հիշոցները:

Ջահը վառեցեք, բացականչեց Ռուստամը յուր սուր, զորեղ

և անհողդողդ ձայնով:
Ջահ պահողը, մի կողմում ընկած, տնքտնքում էր: Հանդիսականներից

մեկը իսկույն մի լուցկի վառեց: Սև նավթի մեջ թաթախված ցնցոտիները բոցավառվելով, լուսավորեցին տեսարանը պղնձագույն և ծխախառն լուռով: Գյուլնազը, Սուսամբարը և Սմբատը չէին հեռացել նորապսակներից: Առաջին

երկուսը Սուսանին կպած, պատրաստ էին իրանց մարմնով պաշտպանել նրան վտանգի դեպքում:

Ինչո՞ւ եք փախչում, էյ, է՛յ, կանգնեցեք, էյ նամարդներ, էյ վախկոտներ, գոռում էր մեկը հանդիսականների հետևում դեպի փողոցի մյուս կողմը, որտեղից լսվում էր մի խումբ փախչող մարդկանց ոտնաձայնը:

Հետո գոռացողը երեսը շուռ տվավ դեպի հանդիսականները և սկսեց դարձյալ հիշոցներ տալ: Այս անգամ նրա հիշոցները որոշվում էին: Նա հայհոյում էր առանձնապես Ռուստամին տասնյակ փողոցային կեղտոտ խոսքերով: Հայհոյողը մի երիտասարդ էր: Ջահի լուսո ճառագայթները լուսավորեցին նրան: Նա գունատ էր ինչպես դիակ: Հագուստը ոտից ցգլուխ շաղախված էր ցեխով, մազերը ցիր ու ցան, աչքերը վառված: Աջ ձեռին պահած էր մի երկայն փայտ, ձախ թևի վրա փաթաթած էր չերքեզկան: Նա կամենում էր առաջ շարժվել, բայց չէր կարողանում, ոտները չէին հնազանդվում: Նա սաստիկ հարբած էր, այնպես որ կանգնած տեղը ամբողջ մարմնով տատանվում էր, ինչպես մի լարախաղ պարանի վրա:

Ոչինչ չկա, զուռնան փչեցեք, առաջ գնանք, խոսեց բարձր ձայնով Սմբատը և ինքը շտապով վազեց դեպի հիշոցներ տվող երիտասարդը: Նա խլեց վերջինի ձեռքից փայտը, բռնեց նրա թևից և հեռացրեց հանդիսականներից:

Այդ ի՞նչ պատահեց, ո՞վ էր այն տղան, ի՞նչ էր ուզում, հարցնում էր անդադար Ռուստամը շրջապատողներին: Եվ ոչ ոք նրան մի որոշ պատասխան չէր տալիս:

Է՛հ, դատարկ բան է, գիշերվա շաղատաններից մեկն էր, ասում էին միայն:

Բայց ո՞վ էր, կարելի է ես ճանաչում եմ. անու՛նը: